

JORD- OCH SKOGSBRUKSUTSKOTTETS BETÄNKANDE 5/2002 rd

Regeringens proposition med förslag till lag om ändring av lagen om avträdelsestöd för lant- bruksföretagare

INLEDNING

Remiss

Riksdagen remitterade den 6 februari 2002 en proposition med förslag till lag om ändring av lagen om avträdelsestöd för lantbruksföretagare (RP 246/2001 rd) till jord- och skogsbruksutskottet för beredning.

Motioner

I samband med propositionen har utskottet behandlat följande motioner:

- lagmotion med förslag till lag om ändring av lagen om avträdelsestöd för lantbruksföretagare (LM 51/2001 rd — Jukka Vihriälä /cent m.fl.), som remitterats till utskottet den 5 juni 2001,
- åtgärdsmotion om avträdelsestödet till lantbruksföretagare (AM 80/2001 rd — Jukka Vihriälä /cent m.fl.), som remitterats till utskottet den 11 maj 2001,
- åtgärdsmotion om fortsättning med systemet med avträdelsebidrag för lantbruksföretagare och utveckling av det (AM 139/2001 rd — Lauri Oinonen /cent), som remitterats till utskottet den 18 juni 2001.

Sakkunniga

Utskottet har hört

- enhetschef Carl-Gustav Mikander och äldre regeringssekreterare Katriina Pessa, jord- och skogsbruksministeriet
- budgetråd Kati Suihkonen, finansministeriet
- ordförande Pekka Aikio, sametinget
- direktionsmedlem Sirpa Lintunen och direktör Kaarina Knuuti, Centralförbundet för lant- och skogsbruksproducenter rf
- ordförande Holger Falck, Svenska Lantbruksproducenternas Centralförbund
- direktör Pentti Saarimäki och vice direktör Päivi Huotari, Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt MELA.

Dessutom har skriftliga utlåtanden lämnats av

- justitieministeriet
- Paliskuntain yhdistys
- Lantbruksföretagarnas pensionsanstalt MELA.

PROPOSITIONEN OCH MOTIONERNA

Propositionen

Regeringen föreslår en sådan ändring i lagen om avträdelsestöd för lantbruksföretagare att stöd-

systemets giltighetstid förlängs till att omfatta 2003—2006.

Den nedre åldersgränsen för avträdelsestöd för jordbrukare som upphör med jordbrukspro-

duktionen föreslås bli höjd från 55 till 57 år vid ingången av 2005. De som är födda 1949 och tidigare bibehåller rätten till avträdelsestöd efter att ha fyllt 55 år. Från början av 2005 utvidgas jordbrukarnas möjligheter till avträdelse genom att överlåtelse av åker som tillskottsområde kan ske också genom långvariga arrendeavtal och inte bara genom överlåtelse av äganderätten. Villkoren för avträdelsestöd för idkare av renhushållning föreslås stå oförändrade i alla delar.

I lagen föreslås samtidigt en ändring som avser fastställande av avträdelsestöd till följd av en ändring i folkpensionslagen och en ändring i bestämmelserna om förvärvarens infriande av sin förbindelse. En förvärvare av tillskottsmark skall kunna överlåta sin lägenhet inklusive tillskottsmarken vid en generationsväxling och överföra skyldigheterna i förbindelsen rörande tillskottsmarken till den som övertar gårdsbruket under förbindelseperioden utan påföljder för kapitalvärdet. Motsvarande ändring skall gälla dem som idkar renhushållning.

Vidare föreslår regeringen att vissa bestämmelser som nu ingår i förordning tas in i lagen i linje med grundlagens krav. Lagen skall kompletteras med en bemyndigandebestämmelse om överenskommelse om vissa uppgifter som följer av gemenskapslagstiftningen.

De kostnader som föranleds av att systemet med avträdelsestöd förlängs till att omfatta

2003—2006 finansieras i sin helhet med nationella medel.

Lagen avses träda i kraft vid en tidpunkt som bestäms genom förordning av statsrådet. Följändringen på grund av ändringen av folkpensionslagen och de lagrum som gäller bemyndigande att komma överens om uppgifter enligt gemenskapslagstiftningen avses dock träda i kraft så fort som möjligt efter det att de har antagits och blivit stadfästa.

Lagmotionen

I lagmotion LM 51/2001 rd föreslås att giltighetstiden för avträdelsestöd för lantbruksföretagare förlängs till 2003—2006 och att systemet också tillåter arrende.

Åtgärdsmotionerna

I åtgärdsmotion AM 80/2001 rd föreslås att regeringen skyndsamt vidtar åtgärder för att förlänga systemet med avträdelsestöd för lantbruksföretagare och att dessutom ett alternativ med arrende och förbindelse att inte odla tas in i lagen.

I åtgärdsmotion AM 139/2001 rd föreslås att regeringen vidtar åtgärder för att förlänga systemet med avträdelsestöd för lantbruksföretagare från 2003 utvidgat så att lagen också omfattar alternativ med arrende och förbindelse att inte odla.

UTSKOTTETS ÖVERVÄGANDEN

Allmän motivering

Allmänt

Av propositionens motivering framgår att systemet med avträdelsestöd har avsett att förbättra jordbrukets struktur genom att skapa större gårdar och sänka medelåldern bland jordbruksföretagarna. På gårdar som omfattats av stödssystemet har åkerarealen per gård vid generationsväxling ökat från i snitt 27 till 35 hektar på grund av att övertagaren har utvidgat lägenheten. Genom överlåtelser av tillskottsmark har den mottagan-

de lägenhetens åkerareal i snitt ökat från 48 till 60 hektar. Också inom rennäringen har företagsstorleken klart ökat i de fåtaliga fall som har omfattats av systemet med avträdelsestöd. Utskottet understryker särskilt att systemet med avträdelsestöd syftar till att garantera kontinuiteten inom lantbruket och rennäringen.

I motiveringen konstateras vidare att gårdsbruket på gårdar som omfattats av stödssystemet har överförts till en klart yngre ålderskategori. År 2000 var medelåldern för avträdarna 57,6 år, för övertagarna vid generationsväxling 29,5 år

och förvärvarna av tillskottsmark 39,2 år. Men utskottet uppmärksammar att medelåldern för alla jordbruksföretagare i aktiv ålder som bedriver jordbruk det oaktat har stigit med omkring ett år (från 45,4 till 46,7 år) under 1995—2000.

I motiveringen framhålls vidare att fördelningen av avträdelserna mellan olika avträdelsetider har förändrats avsevärt under stödsystemets andra tillämpningsperiod jämfört med den första. Avträdelserna koncentreras numera klart till generationsväxlingar i och med att totalt 75 % av de avträdande gårdarna går till en övertagare genom generationsväxling. Överlåtelseerna av tillskottsmark har minskat avsevärt. Den främsta orsaken till förändringen är att avträdelsetiden har begränsats enbart till överlåtelser av äganderätten. När riksdagen godkände en lag som avsåg att förlänga systemet med avträdelsetöd till 2000—2002 förutsatte den att effekterna av utebliven arrendering följs upp. Att arrendalternativet har fallit bort har haft en sådan effekt inte minst för mindre boskapslägenheter än i genomsnitt att avträddandet har skjutits fram och verksamheten fortsatt. I propositionens motivering konstateras att äldre jordbrukare har ett mycket större intresse för att arrendera sina åkrar än för att sälja dem till sina jordbrukande grannar, vilket inverkar på antalet överlåtelser av tillskottsmark. Utvecklingen mot större gårdar genom överlåtelser av tillskottsmark har därmed bromsats upp i betydande grad inom systemet med avträdelsetöd, eftersom överlåtelse bara har kunnat ske genom överlåtelse av äganderätten.

Regeringen föreslår att systemet med avträdelsetöd för lantbruksföretagare skall förlängas till 2003—2006. Enligt ikraftträdelsebestämmelsen bibehålls den gällande nedre åldersgränsen för avträdelsetöd under 2003 och 2004. Också i övrigt föreslås villkoren för att omfattas av systemet med avträdelsetöd vara oförändrade vid avträdelser under de två första åren. Vid avträdelser under 2005 och 2006 föreslås åldersgränsen för avträdelsetöd dock bli höjd från nuvarande 55 till 57 år. Dessutom föreslås överlåtelse av tillskottsmark också kunna ske genom

långvarigt arrendeavtal i stället för genom överlåtelse av äganderätten.

Enligt regeringens förslag skall nuvarande villkor för dem som bedriver renhushållning att få avträdelsetöd gälla hela tillämpningsperioden ut, dvs. 2003—2006. Lagstiftningen om avträdelsetöd har först från och med 2000 omfattat dem som bedriver renhushållning.

Utskottet framhåller att insatserna för att trygga fortsatta generationsväxlingar är av väsentlig betydelse för strukturutvecklingen inom jordbruket. En höjning av avträdelseåldern vid avträdelser genom generationsväxling inverkar negativt på generationsväxlingarna. Redan ett dröjsmål på ett par år med att inleda gårdsbruket kan få sådana konsekvenser att den tilltänkta övertagaren hinner byta till något annat yrke och inte alls tar gården i besittning. Därför menar utskottet att åldersgränserna för avträdelsetöd bör differentieras i enlighet med om gårdsbruket avträds genom att gården avträds till övertagaren genom generationsväxling eller om åkrarna överläts eller arrenderas som tillskottsområden. Det är särskilt viktigt att avträddarens ålder vid generationsväxling inte i väsentlig grad höjs från nuvarande 55 år. Problemet med åldersgränsen är däremot mindre vid överlåtelser av tillskottsmark eller arrendering. De föreslagna ändringarna bör dessutom av statsekonomiska skäl vara kostnadsneutrala. På dessa grunder kommer utskottet i detaljmotiveringen att föreslå ändringar i lagförslaget beträffande åldersgränserna för avträdelsetöd.

Utskottet vill också framhålla att kritiken mot det gällande stödsystemet i långa stycken har gällt förslaget om att avskaffa arrenderingsmöjligheten från början av 2000. Regeringens proposition möjliggör arrendering bara under två år och gäller alla som uppnått avträdelseålder. Men arrendering är sannolikt i alla fall ett alternativ för äldre jordbrukare som skjuter fram avträddandet till 2005. Därför menar utskottet att det med hänsyn till strukturutvecklingen inom jordbruket är bättre att de övertagande gårdarna så fort som möjligt kan arrendera tillskottsmark av avträddarna. Om åldersgränsen för avträddarna i samband med arrendering av tillskottsmark höjs men

arrendering tillåts i tidigare omfattning går det förmodligen att garantera en mera balanserad strukturutveckling än med en kortvarig arrenderingsmöjlighet för alla. Därför föreslår utskottet längre fram att den lägre åldersgränsen skall vara 60 och den övre 65 år, om avträdelse sker genom arrendering av gårdens åkermarker som tillskottsmark under 2004—2006. Även om arrendering inte ens enligt den föreslagna ändringen vore möjlig 2003 skulle den i alla fall gälla som avträdelsetsätt i tre års tid.

Enligt gällande lag (7 § 1 mom.) är ett villkor för avträdelsestöd att avträderen upphör med att bedriva kommersiellt jordbruk, däribland leveransarbete i skogsbruket. Dessutom skall han upphöra med andra förvärvsarbeten eller minska arbetena så att förvärvsinkomsterna av dem är mindre än det dubbla minimibeloppet för den arbetsförsäkringspliktiga arbetsinkomst som avses i 1 § 1 mom. 2 punkten i lagen om pension för arbetstagare (395/1961), som i gällande indexnivå är 438 euro per månad. Också i anknytning till detta kommer utskottet att föreslå ändringar i lagförslaget längre fram när det gäller förtroendeuppdrag och arbeten som främjar vården och användningen av skogar.

Som en allmän iakttagelse framför utskottet att förvärvsinkomstgränserna för olika pensionsförmåner och andra förmåner i detta nu är för låga, vilket bl.a. begränsar möjligheterna att exempelvis arbeta som tillfällig lantbruksavbytare. Detta är särskilt illa i ett läge då behovet av avbytare inte till fullo kan tillfredsställas. Det är viktigt att förvärvsinkomstgränserna för olika förmåner utreds och att beloppen justeras. (*Utskottets förslag till uttalande*).

Av de orsaker som framgår av propositionens motivering och med stöd av erhållen utredning finner utskottet propositionen behövlig och angelägen. Utskottet tillstyrker lagförslaget i propositionen med anmärkningarna ovan och ändringsförslagen nedan.

Utskottet föreslår att ovan redovisade ändringar görs utifrån regeringens proposition och att motionerna därför avböjs.

Detaljmotivering

5 §. Huvudregeln i propositionen att avträderen skall vara minst 57 år gammal har tagits in i paragrafens 1 mom. Utskottet föreslår att åldersgränserna för avträderarna skall differentieras enligt avträdelsetsätt och år på ett sätt som väsentligt avviker från regeringens proposition och därför anser det för klarhetens skull att det lämpligen bör föreskrivas om åldersgränserna redan i paragraferna om stöd villkoren. Utskottet föreslår därför att alla de olika åldersgränserna som avgör de tillgängliga avträdelsealternativen tas in i 1 mom.

På de grunder som anförts i den allmänna motiveringen föreslår utskottet att åldersgränserna för avträderarna och avträdelsetsätten graderas så att åldersgränsen vid avträdelse genom generationsväxling under de första åren, dvs. 2003 och 2004, bibehålls vid nuvarande 55 år och höjs till 56 år från och med 2005 (1 mom. 1 punkten). Som 1 mom. 2 punkten föreslår utskottet en bestämmelse om överlåtelse av renar. Bestämmelsen svarar i sak mot propositionen. Vad gäller avträdelse av tillskottsmark föreslår utskottet däremot att avträdelseåldern genast från 2003 skall vara 57 år, om äganderätten till tillskottsmarken överlåts (1 mom. 3 punkten). Om avträdelsen däremot sker genom arrendering av åkarna som tillskottsområde föreslår utskottet att villkoret skall vara att avträderen vid avträdelsen skall ha fyllt 60 men inte 65 år. Arrendering skall vara möjlig under 2004—2006.

Utskottet konstaterar att äkta makar enligt det gällande systemet kan upphöra med att bedriva jordbruk också när bara den ena maken har fyllt 55 år förutsatt att den yngre maken har fyllt minst 50 år. Den yngre maken får dock avträdelsestöd först från och med fyllda 55 år. Utskottet menar att s.k. latent avträdelsestöd bör vara möjligt också för en efterlevande make som fyllt 50 år och som uppfyller villkoren för stöd (2 och 3 mom.). Samtidigt uppmärksammar utskottet att inte heller syskon som bedriver jordbruk i form av en sammanslutning nuförtiden kan upphöra med att bedriva jordbruk förrän båda har fyllt 55 år. Därför föreslår utskottet att möjligheten till

s.k. latent avträdelsestöd utsträcks också till denna målgrupp (4 mom.). Det betyder att maken kan upphöra med att bedriva jordbruk på samma sätt som den andra maken, dvs. 5 år innan han eller hon uppnår den allmänna åldersgränsen för avträdelse. I de aktuella fallen betalas avträdelsestöd dock inte ut förrän ålderskravet i 1 mom. har uppfyllts (5 mom.).

7 § (Ny). Enligt paragrafens gällande 2 mom. kan en äkta make som får latent avträdelsestöd fortsätta att förvärvsarbeta tills han eller hon uppnår avträdelseålder men måste därefter upphöra med sitt arbete eller minska det på samma sätt som avträderen. Utskottet menar att den efterlevande maken eller ett yngre syskon, som kommer att få latent avträdelsestöd, bör ha en likadan möjlighet att fortsätta med sitt förvärvsarbete efter avträdelse tills han eller hon uppnår den avträdelseålder som gäller vid avträdelsen på gården. Med anledning av detta föreslår utskottet att bestämmelsen kompletteras med en hänvisning också till 5 § 3 och 4 mom.

Utskottet konstaterar att också om en äldre jordbrukare vill upphöra med att bedriva jordbruk kan han eller hon ändå vara beredd att fortsätta mandattiden ut i de förtroendeuppdrag som han eller hon valts till. I vissa fall har generationsväxlingen på en gård fördröjts av den anledningen att arvodet till en jordbrukare som valts för ett förtroendeuppdrag hindrar denne från att få avträdelsestöd, eftersom det inte är meningen att uppdraget skall frånträdas med mitt under pågående mandatperiod och arvodet för dem har överskridit ovan avsedda maximiförvärvsgräns. Som exempel på sådana uppdrag kan nämnas framför allt kommunala förtroendeuppdrag och uppdrag i förvaltningsorganen för sammanslutningar för bearbetning av jordbruksprodukter. Också arvoden för statliga förtroendeuppdrag kan överskrida maximigränsen. Å andra sidan blir man normalt vald till ett förtroendeuppdrag genom val eller också väljer någon intressegrupp bland sina medlemmar en företrädare i olika förvaltningsorgan. Vid avträdelse måste avträderen upphöra inte bara med sin näringsverksamhet utan också med sina förtroendeuppdrag,

vilket många jordbrukare kan uppleva som mycket motstridigt på grund av de förväntningar som väljarna en gång har uttryckt. Men en generationsväxling kan ha blivit aktuell på en gård av andra orsaker än sådana som beror av jordbrukaren själv, som att övertagaren har slutfört sina studier eller att övertagarens anställning har upphört.

Med stöd av det ovan sagda anser utskottet att avträderen bör ha möjlighet att fortsätta med sina förtroendeuppdrag, men att avträdelsestöd börjar betalas först när förtroendeuppdraget har upphört eller uppdragen har minskat till den grad att arvoden för dem och eventuella andra förvärvsinkomster tillsammans inte längre överskrider maximibeloppet för förvärvsinkomster. Därför föreslår utskottet att en undantagsbestämmelse om förtroendeuppdrag tas in som ett nytt 3 mom. i paragrafen. Ett förtroendeuppdrag innebär att innehavaren får arvode enligt lagen (328/1947) eller innehar något annat statligt förtroendeuppdrag, ett förtroendeuppdrag som avses i 32 § kommunallagen (365/1995) eller ett förtroendeuppdrag som avses i 1 b § i lagen om pension för arbetstagare. Med statliga förtroendeuppdrag avses i första hand uppdragen för förtroendevalda som valts genom statliga eller regionala val, som representanterna för Ålands lagting. Förtroendeuppdrag enligt 32 § i kommunallagen är uppdragen som fullmäktige och vice fullmäktige, ledamöter i kommunala organ, ledamöter som kommunen valt in i en samkommuns organ och andra personer som valts till kommunala förtroendeuppdrag med undantag av tjänsteinnehavare och arbetstagare. Vad gäller förtroendeuppdrag inom privata organisationer hänvisas till 1 b § i lagen om pension för arbetstagare, där det föreskrivs att arbetspension kan anordnas för en förtroendevald. Enligt nämnda paragrafs 2 mom. avses med förtroendeuppdrag uppdrag till vilket en person valts att för bestämd tid eller tills vidare representera ett visst samfund, en viss krets av personer eller en viss sakkännedom och vid vars utförande han inte står i arbets- eller tjänsteförhållande och inte heller verkar som i lagen om pension för företagare (468/1969) avsedd företagare. Bestämmel-

sen inskränker inte förtroendeuppdragets omfattning eller den bransch som organisationen verkar i. Men i praktiken är det så att jordbrukare som i övrigt uppfyller villkoren för avträdelsestöd inte i betydande grad är verksamma i förtroendeorganen inom andra företag och organisationer än sådana som har ett nära samband med jordbruk. I normala fall förutsätter uppdragen inte verksamhet på heltid.

Enligt gällande lag måste också leveransarbete i skogsbruket upphöra för att avträdelsestöd skall betalas. Enligt systemet med avträdelsestöd 1995—1999 skulle avträdarna förbinda sig att helt upphöra med skogsbruksarbete där de deltog i själva arbetet för egen eller gemensam räkning. Förbuden mot skogsbruksarbete beror på arbetspensionssystemets struktur inom jordbruket. Pensionsskyddet intjänas utifrån den försäkrades kalkylerade arbetsinkomst enligt lägenhet. Arbetsinkomstens storlek påverkas i sin tur utom av jordbruket också av det skogsbruk som bedrivs på lägenheten. Pensionerna enligt lagen om pension för lantbruksföretagare (467/1969) räknas ut på arbetsinkomsten. Avträdelsestödet räknas likaså ut på arbetsinkomsten. Eftersom avträdelsestöd betalas för att man upphör med verksamhet som ökat arbetsinkomsten måste också arbeten inom det kommersiella skogsbruket upphöra. Men utskottet uppmärksammar att systemet med avträdelsestöd tillåter att skogsmarken på en gård lämnas utanför avträdelseåtgärder som gäller åkrar. Därför bör möjligheten att utföra skogsvårdsarbeten med statens stöd lämpligen kunna utnyttjas i de skogar som förblir i jordbrukarens ägo, menar utskottet. Enligt 5 § i lagen om finansiering av hållbart skogsbruk (1094/1996) kan finansiering beviljas för arbeten som främjar skötseln och användningen av skogarna i avsikt att trygga skogarnas uthållighet i virkesproduktionshänseende och deras livskraft. Till de finansierbara arbetena räknas skogsförnyelse och vård av ungskog, hyggesbränning, tillvaratagande av energivirke, skogsvitaliseringsgödsling, istandsättningsdikning och byggande av skogsväg. Också om förbudet mot leveransarbete fortfarande gäller som huvudregel föreslår utskottet uti-

från det ovan anförda att paragrafen kompletteras med ett nytt 4 mom. som tillåter att avträdaren utför ovan nämnda arbeten.

10 §. Utskottet föreslår en språklig precisering i 4 mom. Den påverkar inte den svenska texten.

22 §. I paragrafen föreskrivs om tidpunkten när avträdelsestöd börjar betalas ut. Bestämmelser om avträdarens ålder har föreslagits i 5 § 1 mom. och därför bör hänvisningen till 1 mom. 1 punkten ändras till en hänvisning direkt till 5 § 1 mom., vilket utskottet föreslår. Vidare föreslår det att momentet kompletteras med en ny 7 punkt om att avträdaren måste upphöra med eller minska sina förtroendeuppdrag för att stöd skall börja betalas ut.

30 a §. Utskottet föreslår en språklig precisering i 3 mom. Den påverkar inte den svenska texten.

34 §. I samband med utfrågningen av sakkunniga har det framgått att regeringens förslag till 34 § 2 mom. är oklart och bristfälligt med tanke på 124 § i grundlagen. Utskottet föreslår därför att bestämmelserna i momentet preciseras.

I 3 mom. föreslår utskottet en språklig justering.

Ikraftträdelsebestämmelsen. Enligt propositionen avses lagen med undantag av 19 § 4 mom. och 34 § 2—4 mom. träda i kraft vid en tidpunkt som bestäms genom förordning av statsrådet. Jord- och skogsbruksministeriet har tillställt Europeiska gemenskapernas kommission ett ändringsförslag enligt propositionen för att behandlas som en fråga om statligt stöd. Kommissionen är behörig att pröva om stödsystemet uppfyller villkoren för statligt stöd i artikel 87—89 i gemenskapsfördraget. Kommissionen meddelar sitt beslut när riksdagen har antagit lagen. Utskottet konstaterar att en ikraftträdelsebestämmelse enligt propositionen kan ge upphov till en situation där lagen inte alls kan sättas i kraft, om kommissionen godkänner systemet i dess huvuddelar, men kräver ändringar på vissa punkter. För att de godkända delarna av lagen skall kun-

na sättas i kraft i en sådan situation föreslår utskottet att det uttryckligen konstateras i 1 mom. att lagen kan sättas i kraft genom förordning också i vissa delar.

Utskottet påpekar att de två sista meningarna i 2 mom. i ikraftträdelsebestämmelsen gäller samma sak i propositionen. Den senare meningen är mera exakt och täcker innehållet också i den förra och därför föreslår utskottet att den förra meningen stryks.

I 3 mom. har tillämpningen begränsats till avträdelser som sker 2003—2006. Dessutom har tillämpningen av bestämmelserna om arrendering inskränkts till avträdelser under 2005 och 2006. Enligt momentet gäller avvikelserna från tillämpningstiden föreslagna 10 § 2 och 4 mom., 13 § 2 mom. och 14 § 3 mom. Lagens 10 § 4 mom. gäller bemyndigande att utfärda förordning och därför är begränsningen inte behövlig till denna del. Utskottet föreslår att den stryks. Utskottet har ovan föreslagit att det skall vara möjligt att arrendera åkrar som tilläggsmark vid avträdelser under 2004—2006 och föreslår därför att tillämpningstiden i momentet ändras i överensstämmelse med detta.

Utskottet framhåller att ikraftträdelsebestämmelsen i propositionen måste omstruktureras i vissa delar genom att momentens inbördes ordning ändras och det preciseras när det är fråga om den föreslagna lagen och när om den gällande lagen. Å andra sidan är det skäl att räkna också med den möjligheten att lagen i vissa delar inte kan sättas i kraft. Av denna orsak bör en del av ikraftträdelsebestämmelserna lämpligen stiftas som särskilda moment också när de på grund av sitt saksamband kanske kunde ingå som delar i ett större moment. Utskottet föreslår ett nytt 4 mom. om huvudregeln för när bestämmelserna träder i kraft och en specialbestämmelse om 34 § 3 och 4 mom.

Ikraftträdelsebestämmelsen bör enligt utskottets mening tillåta skogsarbeten enligt 5 § i lagen om finansiering av hållbart skogsbruk också för tidigare avträdare. Det betyder att nationellt finansierade avträdelsestöd betalas på samma villkor till denna del. Utskottet föreslår att dessa skogsarbeten skall vara tillåtna för avträdarna,

om avträdelserna har skett tidigast 2000. Därmed är skogsarbeten dock inte tillåtna vid avträdelser som delfinansieras av gemenskapen. Dessa stöd ingår i ett program från 1995. Gemenskapens lagstiftning om programmet har redan upphävts. Den omtalade bestämmelsen föreslås bli intagen i ikraftträdelsebestämmelsen som ett särskilt nytt 5 mom.

En ändring i barnförhöjningen i folkpensionslagen (1420/2001) trädde i kraft i början av 2002. Den inverkar också på pensioner som har betalats eller beviljats innan lagen trädde i kraft. Barnförhöjningen inverkar retroaktivt på avträdelsestöd såtillvida att förhöjningen betalas retroaktivt för tiden mellan början av 2002 och lagens ikraftträdande. Utskottet föreslår att avgränsningen av den retroaktiva förhöjningen preciseras med en bestämmelse i 6 mom.

Till följd av de ovan föreslagna ändringarna blir 4 mom. i propositionen 7 mom.

I 6 mom. i ikraftträdelsebestämmelsen i propositionen föreslås till följd av att åldersgränserna för avträdelse förändras skyddsbestämmelser för de avträdare som på grund av sin ålder redan en gång fått rätt till avträdelsestöd utifrån tidigare gällande bestämmelser, men som inte under denna tid har genomfört avträdelse till exempel för att de saknat en lämplig övertagare. Avträdelseåldern vid överlåtelse av tillskottsmark genom överlåtelse av äganderätten föreslås bli höjd direkt till 57 år från 2003. För att rätten till avträdelsestöd för de avträdare som redan 2002 har uppfyllt åldersvillkoret inom det gällande systemet för avträdelsestöd, dvs. 55 år, inte skall skjutas fram på grund av höjd avträdelseålder bör det bestämmas särskilt att avträdelseåldern vid överlåtelse av tillskottsmark genom överlåtelse av äganderätten är 55 år, om avträdaren är född 1947 eller tidigare. Utskottet föreslår att det sistnämnda årtalet i momentet rättas till i linje med detta (8 mom.).

Med hänvisning till det som sagts i samband med 8 mom. föreslår utskottet att den yngre maken eller den yngre syskondelägaren i en sammanslutning vid ovan beskrivna avträdelser skall ha rätt till latent avträdelsestöd vid 50 års ålder, men att avträdelsestöd inte skall betalas

till dem innan de uppnått 55 års ålder. Avträdelseåldern vid avträdelse genom generationsväxling har ovan föreslagits bli höjd till 56 år vid avträdelser under 2005—2006. Med tanke på de avträdare som 2004 fyllt 55 år och därmed redan då fått rätt till avträdelsestöd föreslår utskottet att det föreskrivs att avträdare som är födda 1949 skall ha rätt till avträdelsestöd vid avträdelse genom generationsväxling i en ålder av 55 år. I så fall bibehålls redan uppnådd rätt till avträdelsestöd på grund av ålder även om generationsväxlingen sker först 2005 t.ex. av orsaker som beror av övertagaren. Avträdaren skulle alltså inte behöva vänta tills han fyller 56 år 2005. Analogt föreslås åldersgränsen för latent avträdelsestöd vara 50 år för makar som är yngre än dessa avträdare eller för yngre syskonbarn i en sammanslutning. (Nytt 9 mom.)

Utskottet föreslår att 7 mom. i propositionen stryks eftersom det föreslagits att bestämmelserna i momentet tas in i 4 mom. i kraftträdelsebe-

stämmelsen. Å andra sidan har utskottet föreslagit tre nya moment i ikraftträdelsebestämmelsen och därmed blir 8 mom. enligt propositionen 10 mom.

Förslag till beslut

Med stöd av det ovan anförda föreslår jord- och skogsbruksutskottet

att lagförslaget i propositionen godkänns med ändringar (Utskottets ändringsförslag),

att lagmotion LM 51/2001 rd förkastas och

att åtgärdsmotionerna AM 80/2001 rd och AM 139/2001 rd förkastas

och ett uttalande godkänns (Utskottets förslag till uttalande).

Utskottets ändringsförslag

Lag

om ändring av lagen om avträdelsestöd för lantbruksföretagare

I enlighet med riksdagens beslut

ändras i lagen den 16 december 1994 om avträdelsestöd för lantbruksföretagare (1293/1994) 1 § 1 mom. 2 punkten, 5 §, 7 § 2 mom., 10 § 3 mom., 14 § 2 mom., 22 § 1 mom. 1 och 6 punkten, 28 §, 29 § 2 mom. och 34 § 2 mom.,

av dessa lagrum 1 § 1 mom. 2 punkten, 7 § 2 mom., 10 § 3 mom., 14 § 2 mom., 22 § 1 mom. 1 och 6 punkten, 28 § och 34 § 2 mom. sådana de lyder i lag 1326/1999, samt

fogas till 7 §, sådan den lyder i nämnda lag 1326/1999, nya 3 och 4 mom., till 10 §, sådan den lyder i sistnämnda lag (utesl.), ett nytt 2 mom., varvid det nuvarande 2 mom. och det ändrade 3 mom. blir 3 och 4 mom., till 13 §, sådan den lyder i sistnämnda lag, nya 2 och 3 mom., till 14 §, sådan den lyder i sistnämnda lag, ett nytt 3 mom., till 19 §, sådan den lyder delvis ändrad i sistnämnda lag och i lag 1226/2000, ett nytt 4 mom., till 22 § 1 mom., sådant det lyder i nämnda lag 1326/1999, en ny 7 punkt, till lagen en ny 30 a § samt till 34 §, sådan den lyder i sistnämnda lag (utesl.), nya 3 och 4 mom. som följer:

1 §
(Som i RP)

5 §

Ett villkor för avträdelsestöd är att avträdaren då avträdelserna sker har fyllt (*utesl.*)

1) 55 år men inte 65 år, om avträdelserna sker genom en generationsväxlingsöverlåtelse av gårdsbruksenhetens åkermark och produktionsbyggnader 2003—2004, och 56 år men inte 65 år, om en sådan överlåtelse sker 2005—2006, (Ny 1 punkt)

2) 55 år men inte 65 år, om avträdelserna sker genom överlåtelse av renar 2003—2006 (Ny 2 punkt)

3) 57 år men inte 65 år, om avträdelserna sker genom överlåtelse av äganderätten till gårdsbruksenhetens åkermark som tillskottsmark 2003—2006 (Ny 3 punkt)

4) 60 år men inte 65 år, om avträdelserna sker genom utarrendering av gårdsbruksenhetens åkermark som tillskottsmark 2004—2006 (Ny 4 punkt)

Om avträdarna är äkta makar och den äldre av dem uppfyller villkoren i 1 mom. och också i övrigt är berättigad till avträdelsestöd, är den yngre av makarna berättigad till avträdelsestöd, om avträdelserna sker tidigast fem år innan han eller hon uppfyller åldersvillkoret i 1 mom.

Om avträdaren är efterlevande make till en lantbruksföretagare, är han eller hon berättigad till avträdelsestöd, om avträdelserna sker tidigast fem år innan han eller hon uppfyller åldersvillkoret i 1 mom.

Om avträdaren är en lantbruksföretagare som bedrivit jordbruk som delägare i en sammanslutning tillsammans med ett äldre syskon som uppfyller åldersvillkoret i 1 mom. och övriga villkor för avträdelsestöd, är den yngre delägaren i sammanslutningen berättigad till avträdelsestöd, om avträdelserna sker tidigast fem år innan han eller hon uppfyller åldersvillkoret i 1 mom. (Nytt 4 mom.)

Avträdelsestöd betalas dock inte till den yngre make, efterlevande make eller yngre delägare i sammanslutning som avses i 2—4 mom. för tiden innan det i 1 mom. föreskrivna åldersvillkoret uppfylls. (Nytt 5 mom.)

7 § (Ny)

Ett villkor för avträdelsestöd är att avträdaren även upphör med andra än i 1 mom. avsedda förvärvsarbeten eller att hans förvärvsinkomster av dessa andra arbeten per månad kan uppskattas till ett belopp som är mindre än två gånger det belopp som avses i 1 § 1 mom. 2 punkten lagen om pension för arbetstagare (395/1961). Som inkomst betraktas härvid likväl inte i socialvårdslagen (710/1982) avsett stöd för närståendevård eller i familjevårdarlagen (312/1992) avsett arvode. I fall som avses i 5 § 2, 3 eller 4 mom. skall den yngre maken, den efterlevande maken eller sammanslutningens yngre delägare upphöra med eller minska sitt förvärvsarbete senast då han eller hon uppfyller åldersvillkoret för avträdelsestöd.

Det som bestäms i 2 mom. om att upphöra med eller minska andra förvärvsarbeten efter avträdelserna gäller dock inte det arbete avträdaren utför i ett förtroendeuppdrag. Med förtroendeuppdrag avses i denna lag att inneha ett uppdrag enligt lagen om riksdagsmannaarvode (328/1947) eller ett statligt förtroendeuppdrag eller att vara en i 32 § kommunallagen (365/1995) avsedd kommunal förtroendevald eller att inneha ett förtroendeuppdrag enligt 1 b § lagen om pension för arbetstagare. Avträdelsestöd betalas dock inte till avträdaren förrän det ovan avsedda förtroendeuppdraget upphört eller inkomsterna för arbetet i förtroendeuppdraget tillsammans med inkomsterna från andra förvärvsarbeten kan uppskattas vara mindre än det belopp som anges i 2 mom. (Nytt 3 mom.)

Utan hinder av 1 mom. får avträdaren dock utföra sådana arbeten enligt 5 § lagen om finansiering av hållbart skogsbruk (1094/1996) som främjar skötseln och användningen av skogar. (Nytt 4 mom.)

10 §

(Som i RP. Utskottets ändringsförslag påverkar inte den svenska texten)

13, 14 och 19 §

(Som i RP)

22 §

Avträdelsestöd betalas från den sista avträdelsetidpunkten enligt 15 §, dock inte förrän

1) avträddaren har uppfyllt åldersvillkoret i 5 § 1 mom., (Nytt)

— — — — —
(6 punkten som i RP)

7) avträddaren i de fall som avses i 7 § 3 mom. upphört med eller minskat sitt arbete i förtroendeuppdrag så att inkomsterna från dessa förtroendeuppdrag tillsammans med inkomsterna från andra förvärvsarbeten kan uppskattas vara mindre än det belopp som anges i 7 § 2 mom. (Ny 7 punkt)

— — — — —
28 och 29§

(Som i RP)

30 a §

(Som i RP. Utskottets ändringsförslag påverkar inte den svenska texten.)

34 §

— — — — —
(2 mom. som i RP)

Jord- och skogsbruksministeriet ingår med pensionsanstalten och vid behov med Ålands landskapsstyrelse ett sådant avtal om användningen av Europeiska gemenskapens medel som avses i artikel 4.1 i rådets förordning (EG) nr 1258/1999 om finansiering av den gemensamma jordbrukspolitiken. I avtalet anges de uppgifter som pensionsanstalten och Ålands landskapsstyrelse skall sköta i stället för ett utbetalningsställe på det sätt som bestäms om dem i lag, nämnda förordning av rådet och i förordning av statsrådet. I avtalet kan också tas in bestämmelser om tekniska omständigheter som behövs för att pensionsanstaltens och Ålands landskapsstyrelses lagfästa informationsskyldighet och andra skyldigheter skall kunna uppfyllas, såsom verifiering av utgifternas riktighet, tillhandahållandet av uppgifter som behövs för utbetalningsställets redovisning av utgifterna och andra redovisningar samt tidsfristerna för dem.

(4 mom. som i RP. Utskottets ändringsförslag påverkar inte den svenska texten.)

Lagens 19 § 4 mom. och 34 § 2—4 mom. träder i kraft den

200 . Till övriga delar träder lagen i kraft vid en tidpunkt som bestäms genom förordning av statsrådet. Om Europeiska gemenskapen inte godkänner stödsystemet i denna lag som sådant, kan lagen sättas i kraft genom förordning av statsrådet till de delar stöd villkoren godkänns.

Genom denna lag upphävs i förordningen den 31 december 1994 om avträdelsestöd för lantbruksföretagare (1583/1994) 14 och 24 §, av dessa 24 § sådan den lyder i förordning 369/2000. De nämnda förordningarna tillämpas dock på avträdelser som sker före den 1 januari 2003 i den lydelse de har vid denna lags ikraftträdande.

Denna lag tillämpas om avträdelsen sker tidigast den 1 januari 2003 och senast den 31 december 2006. Lagens 10 § 2 (utesl.) mom., 13 § 2 mom. samt 14 § 3 mom. tillämpas dock endast om avträdelsen sker tidigast den 1 januari 2004 och senast den 31 december 2006.

De bestämmelser som gäller när denna lag träder i kraft tillämpas på avträdelser som sker innan lagen träder i kraft. Lagens 34 § 3 och 4 mom. tillämpas dock på avträdelser enligt 1 § 1 mom. 1 punkten lagen om avträdelsestöd för lantbruksföretagare. (Nytt 4 mom.)

Lagens 7 § 4 mom. tillämpas på avträdelser som har skett 2000 eller därefter. (Nytt 5 mom.)

Utan hinder av ikraftträdelsebestämmelsens 3 mom. tillämpas 19 § 4 mom. denna lag också om avträdelsen har skett före 2003, förutsatt att avträdelsestöd betalas vid denna lags ikraftträdande eller börjar betalas efter denna lags ikraftträdande. Barnförhöjning betalas dock tidigast från och med den 1 januari 2002 så att barnförhöjningen för tiden mellan nämnda dag och den tidpunkt när 19 § 4 mom. träder i kraft betalas efter att 19 § 4 mom. trätt i kraft. (Nytt 6 mom.)

Lagens 29 § 2 mom. tillämpas, om en i momentet avsedd generationsväxling sker efter det att denna lag trätt i kraft och överlåtelsen av tillskottsmark har skett den 1 januari 2000 eller därefter. (4 mom. i RP)

(5 mom. utest.)

Utan hinder av vad som i 5 § 1 mom. 3 punkten bestäms om åldersgränsen för avträdare förutsätter erhållandet av avträdelsestöd i fråga om avträdare som är födda 1947 eller tidigare att avträdaren när avträdelsern sker har fyllt 55 men inte 65 år. Om avträdarna är äkta makar och den äldre av makarna när avträdelsern sker uppfyller de villkor som anges i detta moment och i övrigt är berättigad till avträdelsestöd, är den yngre av makarna berättigad till avträdelsestöd, om han eller hon har fyllt 50 år när avträdelsern sker. (Utesl.) (6 mom. i RP)

Om avträdarna är syskon som bedrivit jordbruk för en sammanslutning och den äldre av sammanslutningens delägare uppfyller villkoren i 8 mom., är den yngre delägaren berättigad till avträdelsestöd, om han eller hon har fyllt 50

år när avträdelsern sker. Avträdelsestöd betalas dock inte till i detta moment och i 8 mom. nämnda avträdare för tiden innan de fyller 55 år. Utan hinder av vad som i 5 § 1 mom. 1 punkten bestäms om åldersgränsen för avträdaren när avträdelsern sker 2005 eller 2006, tillämpas bestämmelserna om åldersgräns i denna ikraftträdelsebestämmelse även på en avträdare som är född 1949. På en yngre äkta make som bedrivit jordbruk tillsammans med en ovan nämnd avträdare samt på en i 5 § 4 mom. avsedd yngre delägare i en sammanslutning tillämpas på motsvarande sätt den åldersgräns på 50 år som föreskrivs i detta moment samt i 8 mom. (Nytt 9 mom.)

(7 mom. utesl.)

(10 mom. som 8 mom. i RP)

Utskottets förslag till uttalande

Riksdagen förutsätter att de förvärvsinkomstgränser som hänger samman med

pensions- och andra förmåner utreds och ses över.

Helsingfors den 29 maj 2002

I den avgörande behandlingen deltog

ordf. Timo Kalli /cent
vordf. Kari Rajamäki /sd
medl. Hannu Aho /cent
Nils-Anders Granvik /sv
Pertti Hemmilä /saml
Matti Kangas /vänt
Marja-Leena Kemppainen /kd
Katri Komi /cent

Jari Koskinen /saml
Lauri Kähkönen /sd
Eero Lämsä /cent
Pertti Mäki-Hakola /saml
Olli Nepponen /saml
Erkki Pulliainen /gröna
Unto Valpas /vänt (delvis).

Sekreterare var

utskottsråd Carl Selenius.

RESERVATION

Motivering

Det gäller att utveckla jordbrukets struktur i Finland för att ge jordbruksproduktionen fler konkurrensfördelar.

I och med den förestående unionsutvidgningen ställs vårt jordbruk inför en allt hårdare konkurrens. Överproduktionen av jordbruksprodukter ökar inom unionen till följd av utvidgningen och leder till ökad konkurrens på den inre marknaden. Samtidigt sätter internationella överenskomelser gränser för större export utanför unionen.

Det råder en samsyn i Finland om att vårt jordbruk måste hållas konkurrenskraftigt och fungerande för att vi finländska konsumenter också i framtiden skall ha tillgång till säkra, högkvalitativa och alternativa produkter. För detta krävs en konsekvent och långsiktig strukturpolitik för jordbruket.

Systemet med generationsväxlingspension före unionsmedlemskapet och systemet med avträdelsestöd efter inträdet i EU har varit det viktigaste strukturpolitiska instrumentet inom vårt jordbruk och kommer så att förbli.

Fler generationsväxlingar och bättre förutsättningar för avträdelse borgar för att presumtiva lantbruksföretagare tar över gårdsbruksenheter vid rätt tid.

Knäckfrågan vid en målmedveten utveckling av jordbruksstrukturen i vårt land har varit att det inte funnits nog med människor som skulle kunna ta över jordbruken. Under den första tillämpningsperioden för avträdelsestödet 1995—1999 omfattades endast 5 569 gårdsbruksenheter av avträdelsestödsystemet, trots att man hade räknat med 3 000 gårdsbruk per år. År 2000 kom 102 gårdsbruk med i systemet medan antalet fram till slutet av november 2001 var 745. På 75 % av lägenheterna har en generationsväxling ägt rum medan 25 % har blivit tillskottsmark. Att målet för antalet generationsväxlingar inte nåtts har bl.a. lett till att medelåldern bland lant-

bruksföretagarna stigit. År 1990 var medelåldern 44,4 år medan den 2000 var 46,1 år.

En av riktlinjerna för jordbruks- och landsbygdspolitiken är att det finländska jordbruket skall bygga på familjejordbruk. Men för det krävs exempelvis att jordbruken i regel skall kunna skötas enbart med familjeinsatser. I Finland fanns det 75 384 aktiva lägenheter 2001. Av undersökningar som företaget Elintarviketiето gjort framgår att antalet generationsväxlingar i framtiden borde vara ca 1 200 om året för att antalet aktiva lägenheter skulle uppgå till ca 65 000 år 2008. Om generationsväxlingarna och andra former av avträdelse håller samma nivå som under de senaste åren kommer vi 2008 att ha bara 40 000 aktiva jordbruk. En sådan siffra innebär att vi kommer att ha mycket stora jordbruk med en areal som inte är förenlig med familjejordbruksmålet. Å andra sidan har vi också jordbruk som körs på s.k. "nedläggningsväxel" och en del av jordbruken kan eventuellt avskrivs som aktiva jordbruk helt. I den situationen har styrningen av den strukturella utvecklingen inom jordbruket gått helt snett och Finlands självförsörjning av livsmedel bommat på målet.

Regeringens proposition innebär att åldersgränserna för avträdelse höjs. Även om det för generationsväxlingarnas del bara handlar om ett år, är den praktiska betydelsen avsevärd. Undersökningar som Forskningscentralen för jordbruk och livsmedelsekonomi gjort visar att odlare i regel på nuvarande villkor lämnar jordbruket så snart de fyller 55 år. Om jordbrukarens beslut dröjer, minskar andelen generationsväxlingar av alla avträdelsefall snabbt. Om familjejordbruken skall överleva i Finland, är det enligt undersökningen av vital betydelse att generationsväxlingarna sker tillräckligt tidigt.

Det gällande systemet avträdelsestöd tillåter inte avträdelse genom arrende, något som var tillåtet under perioden 1995—1999. I propositionens motivering påpekas att "uteslutandet av arrenderingsalternativet har inverkat framför allt

på avgörandena på sådana gårdar med kreatur som är mindre än genomsnittet på så sätt att avträdelserna har senarelagts och verksamheten fortgått". Detta åter har lett till att landskvoterna för mjölk överskridits rejält.

Regeringen lägger fram ett arrendalternativ i sin proposition, men först för jordbrukare som fyllt 60 år. Och ändå har den nuvarande lagen mest kritiserats för att den saknar ett arrendalternativ. Med tanke på strukturomläggningen vore det bättre att de jordbruk som fortsätter verksamheten kunde få arrendera åker av avträdare så snabbt som möjligt.

I den gällande lagen finns inte samma möjlighet som under perioden 1995—1996 att avge en förbindelse att inte odla åkrarna. Detta alternativ upplevdes som mycket viktigt, eftersom det tillät äldre jordbruksföretagare att avstå från sitt jordbruk även om ingen övertagare fanns eller hugade köpare eller arrendatorer inte fanns på ett förnuftigt avstånd.

Propositionen om en förlängning av avträdelsestödet för lantbruksföretagare under 2003 och 2004 är rörig med alla sina åldersgränser. Bland dem som ansöker om avträdelsestöd kommer förslaget att väcka förvirring och osäkerhet. Enligt vår mening bör lagstiftningen vara klar och logisk på denna punkt.

Reservationens ändringsförslag

5 §

Ett villkor för avträdelsestöd är att avträdaren då avträdelserna sker har fyllt 55 men inte 65 år.

(1—4 punkten *utesl.*)

(2—5 mom. som i JsUB)

10 a § (Ny)

Om en i 9 och 10 § avsedd lämplig förvärvare inte står att finna, kan avträdelserna från jordbruksproduktionen ske så att avträdaren ger en förbindelse (förbindelse om nedläggning av

Propositionen backar inte heller upp de mål för jordbrukets strukturutveckling som ingår i slutrapporten från ledningsgruppen för ett strategiprojekt inom jordbruket.

Systemet med avträdelsestöd för lantbruksföretagare bör ta hänsyn också till de äldre jordbruksföretagare som inte har någon som tar över deras jordbruk eller vars åkrar inte kan användas som tilläggsmark. Det här är ett problem som främst gäller de mest perifera områdena i vårt land.

Med stöd av det ovan sagda föreslår vi att samma åldersgränser och avträdelsealternativ som gällde under perioden 1995—1996 skall ingå i lagen om avträdelsestöd för perioden 2003—2006.

Förslag

Med stöd av det ovan sagda föreslår vi

att lagförslaget i utskottets betänkande i övrigt godkänns enligt betänkandet men 5 § med ändringar och att i lagförslaget godkänns en ny 10 a § utifrån lagmotion LM 51/2001 rd (Reservationens ändringsförslag).

jordbruksproduktion och överlåtelsebegränsning för åker) enligt vilken

1) han eller hon inte använder gårdsbruksenhetsens åkermark för jordbruksproduktion men sköter åkermarken med iakttagande av miljövårdskraven eller beskogar den, och

2) han eller hon inte under den tid någon av dem som får avträdelsestöd är under 65 år överlåter eller arrenderar ut gårdsbruksenhetsens åker till någon annan än sådan förvärvare som uppfyller villkoren enligt 9 § 1 mom. eller 10 § 1 mom. och som ger en förbindelse som avses i paragrafen i fråga.

JsUB 5/2002 rd — RP 246/2001 rd

Helsingfors den 29 maj 2002

Timo Kalli /cent
Hannu Aho /cent
Marja-Leena Kemppainen /kd

Katri Komi /cent
Eero Lämsä /cent